

7.2 Супровід індивідуальної освітньої траєкторії підготовки здобувачів вищої освіти в дошкільній галузі

Соціально-економічні умови, інтеграція в європейське та світове товариство, побудова нового суспільства в Україні передбачає орієнтацію на самореалізацію кожної людини в різних сферах суспільного життя. «В таких умовах рішучого значення набуває інтелектуальний потенціал, творче начало людини та її комунікативна компетентність у найширшому розумінні» [145]. Цей факт визначає одним із головним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти - актуалізацію свідомого оволодіння професійною діяльністю, активізація педагогічної самоорганізації, розширення меж саморозвитку і самореалізацію, включення у процес професійного самовдосконалення.

Така думка знаходить підтвердження у низці сучасних законів і положень, які декларують принципові потреби освіти: умотивований, творчий педагог, який постійно розвивається; особистісно зорієнтований підхід до освітнього процесу, де дитина є його центром; інноваційне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для всіх учасників освітнього процесу [146] і т.п. Зрозуміло, що основна місія для виконання таких запитів лягає на підготовку майбутнього фахівця освітньої галузі. А так як найперша ланку у цій системі є дошкільна, то й інтерес нашого дослідження буде стосуватися підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Аналіз теоретичних джерел з питань професійної підготовки дошкільних фахівців дає можливість зробити висновки, що учені та педагоги вивчали різні аспекти цієї проблеми. Особливий інтерес був до розвідок учених, які вивчали професійне становлення і самовиховання майбутніх педагогів (С. Єлканов, В. Лозовий, В. Орлова, Н. Юрочкіна та ін.). Основні засади проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти були розкриті в роботах Л. Артемової, А. Богуш, Г. Беленької, С. Гаврилюк,

Л. Іщенко, В. Кузь, В. Майбороди, Т. Поніманської, О. Проскури, О. Сухомлинської, С. Семчук та ін.). Ученими розглядаються різні сторони професійної діяльності фахівців дошкільної освіти, проте метою нашого дослідження було зорієнтувати майбутніх фахівців дошкільної освіти у самореалізації власної освітньої траєкторії, яка осучаснить і удосконалисть можливості здобувача вищої освіти і піднесе на якісно вищий щабель підготовки фахівця.

Тому наша увага була націлена, у першу чергу, на аналіз науково-теоретичних засад можливості актуалізації бажання здобувачів вищої освіти до самоорганізації та педагогічного саморозвитку, включення їх у процес професійного самовдосконалення.

Психологічний аспект проблеми формування і розвитку здатності особистості до самоорганізації розглядають у своїх дослідженнях В. Андрєєв, І. Бех, О. Коберник, О. Ковальов, Г. Костюк, С. Максименко, Л. Радванська та інші. Спільним висновком для психологічних досліджень самоорганізації, на нашу думку, є розуміння її як однієї з умов, що забезпечують самоактуалізацію, саморозвиток та самореалізацію особистості, а отже вдосконалення її якостей.

Вирішенню проблеми самоорганізації особистості в процесі навчання у закладах вищої освіти присвячені роботи М. Аверіна, О. Ішкова, М. Мурачковського, М. Піскунова, М. Рогозіної, Н. Сухорукової та ін.

Учений С. Кульневич у своїх дослідженнях визначає, що пріоритетна роль особистісних структур свідомості базується на синергетичному тлумаченні феномена самореалізації, який вбачається у здібності до самоперетворення в нову якість, тобто до саморозвитку. А основою педагогічної самоорганізації є здатність педагога до «самовирощування» своїх внутрішніх ресурсів – особистісних структур свідомості, що надають гуманістичний смисл його діяльності та потребують певної ініціативи.

Важливою вважаємо думку В. Сухомлинського, який визначав поняття «самоорганізація» як «уміння примусити себе» виконувати певну роботу та

застерігав педагогіку від неминучості виникнення потреби перевиховання людини у випадку відсутності навчання її самоорганізації [147].

Узагальнюючи дослідження науковців, можна резюмувати, що педагогічна самоорганізація – це цілісне, динамічне утворення особистості, яка характеризується сукупністю педагогічної рефлексії, професійної компетентності і самоуправління. Вона спрямована на безперервне самовдосконалення майбутнього педагога для здійснення якісної професійної діяльності. Якщо Т. Новаченко пропонує визначати педагогічну рефлексію компонентом педагогічної самоорганізації, то можна вважати, що її зміст визначається внутрішньою психологічною сутністю майбутнього педагога. А отже, педагогічне рефлексивне ставлення студента до власної діяльності дає можливість спостерігати, аналізувати, осмислювати, оцінювати, само ідентифікувати себе з педагогічним ідеалом, що є важливим фактором у конструюванні власного професійного «Я».

Другим компонентом педагогічної самоорганізації було визначено професійну компетентність. Під час навчання у закладі вищої освіти студент опановує не тільки загальнолюдський досвід пізнання та перетворення світу, але привносить власне бачення і розуміння проблем, з'ясовує природу тих чи інших явищ, навчається взаємодіяти, впливати, змінювати тощо. Задля цього майбутньому педагогу необхідно оволодівати професійною компетентністю, яка вимагає розвиток і формування основних компонентів розумового досвіду. Зокрема, Т. Новаченко визначає на рівні когнітивного розвитку - вміння ефективно переробляти інформацію; на рівні мета когнітивного – вміння свідомо й інтуїтивно регулювати роботу власного інтелекту, а на рівні інтенціонального – вміння вибирати інтелектуальну діяльність, яка б дозволяла зіставляти особливості свого розуму з об'єктивними потребами довкілля [148, с. 248–251].

Перед нами стало завдання організувати таке освітнє середовище, де у здобувачів вищої освіти могли б актуалізуватися бажання освоювати професійні компетентності за власною освітньою траєкторією.

У законі України «Про освіту» передбачається можливість персонального шляху реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і власного темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання [146]. Тобто здобувач освіти стає активним учасником освітнього процесу, який може формувати індивідуальний профіль компетенцій.

23 квітня 2024 року Верховна Рада ухвалила Закон (урядовий проєкт № 10177) «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» [149]. Закон став важливою складовою комплексної трансформації системи вищої освіти, націлює учасників системи на індивідуалізацію, диференціацію та оптимізацію освітнього процесу.

Що змінилося для студентів закладів вищої освіти:

- Студенти зможуть індивідуалізувати освітні траєкторії за допомогою міждисциплінарних освітніх програм. Закон уможливорює модель «вступу на галузь» через міждисциплінарну освітню програму, яка передбачає вибір конкретної спеціальності не одразу, а після одного або півтора року навчання в університеті. Також на бакалаврському рівні з'являться міждисциплінарні освітні програми (у межах галузі або міжгалузевої), які відповідатимуть конкретним запитам регіонів, роботодавців.
- Здобувачі зможуть скористатися гнучкішими темпами і зберегти строки навчання. Студенти контрактної форми зможуть самостійно визначати тривалість навчання в університеті: закінчити 4-річну бакалаврську програму за три роки або поєднувати навчання з роботою і завершити необхідні 240 кредитів ЄКТС за 6 - 8 років.
- Учасники академічної мобільності зможуть визнати результати навчання, здобуті у формальній, неформальній та інформальній освіті. Це

особливо актуально для тих студентів, які поєднують навчання в українських ЗВО та за кордоном. Для цього буде створено відповідний Порядок.

Зміни для закладів вищої освіти:

- університети отримають більшу автономію й зможуть самостійно визначати інструменти для досягнення встановлених стандартом компетентностей з нерегульованих спеціальностей, що наближає українську систему вищої освіти до європейських стандартів. Вибіркових дисциплін стане більше;

У державних документах уже давно визначено сутність **індивідуальної освітньої траєкторії (далі ІОТ)** як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного студента в освіті, який є найбільш сприятливим для його освітнього розвитку. Основне завдання - – максимально врахувати індивідуальні особливості кожного студента, тобто зрозуміти, що неможливий однаковий підхід до людей з різними характерами, з різними інтересами, та з різними психофізіологічними особливостями. (Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>)

Теоретичні та практичні аспекти формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти сьогодні досліджували вчені: М. Барна, С. Березанська, Т. Годованюк, С. Донченко, Л. Задорожна-Княгницька, Т. Коростіянець, І. Козубовська, І. Краснощок, Л. Медвідь, Т. Осипова, Т. Олійник, О. Пенчук, Т. Руденко, П. Сисоєв, А. Хуторський та інші.

Зокрема, Т. Коростіянець визначає “індивідуальну освітню траєкторію як цілеспрямовану освітню програму, що забезпечує студентів позиції суб’єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні викладачем педагогічної підтримки, самовизначення і самореалізації” [150].

О. Пенчук визначає ІОТ як «певну послідовність елементів навчальної діяльності кожного здобувача по реалізації власних освітніх цілей, що відповідає їх здібностям, можливостям, мотивації, інтересам, здійснювану при координуючій, організуючій, консультуючій діяльності педагога у взаємодії з батьками» [151, с.37]

А дослідниця Т. Годаванюк звертає увагу на практичну складову підготовки і стверджує, що освітня траєкторія здобувача вищої освіти в умовах практичної підготовки (педагогічної практики) є неповторною послідовністю руху в напрямі професійно-особистісного розвитку через засвоєння професійних компетенцій [152, с. 23]. З цим важко не погодитись, адже саме практична складова має всі можливості, засоби та інструменти для особистісної орієнтації, самоорганізації і професійного удосконалення як власного професійного шляху. Можна сказати, що вибір власної освітньої траєкторії – це рішення і втілення в життя власного «хочу», «можу», «маю» і «потрібно».

Студент, відповідно до своїх особистісних характеристик, власних бажань, умінь, з урахуванням вимог стандарту освіти, за допомогою викладача складає траєкторію свого освітнього руху. Спільно з педагогом формує навички самостійного навчання, постановки адекватних освітніх цілей, вибору методів, форм, засобів і змісту навчання, рефлексії (зворотного зв'язку), самооцінки досягнень, ініціативи, відповідальності за прийняті рішення. Навчившись вибудовувати ІОТ під час навчання в закладі вищої освіти, здобувач зможе використовувати цю здатність протягом усього життя.

Провідні заклади вищої освіти світу вже давно практикують навчання за індивідуальними освітніми траєкторіями. Це зумовлено індивідуальними особливостями кожного студента: оволодіння ним навчальним матеріалом, вміннями, навичками, інтересами. А індивідуальна траєкторія створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності, здібностей та обдарувань кожного студента. При цьому йдеться не про адаптацію цілей і змісту навчання до окремих студентів, а про вибір форм і методів навчання з урахуванням особливостей і здібностей здобувача освіти, що робить навчання доступним і посилює [153, с. 56–61.].

Залежно від цілей здобувачів вищої освіти їх ІОТ може вибудовуватися різноманітними шляхами. Наприклад, засвоєння здобувачами ОК може відбуватися не лише на базі свого ЗВО, а також у рамках реалізації права на академічну мобільність – на базі інших ЗВО і навіть у закордонних закладах

освіти. Як визначає В. Литвин «мобільність (Mobility): ключовий принцип формування європейського простору вищої освіти та досліджень, що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення здобувачів освіти, викладачів, дослідників у цих просторах із метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, що сприяє забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів, сприяє формуванню ІОТ» [154].

Можна виділити два підходи до індивідуалізації освітнього процесу, такі як європейський і американський. Перший передбачає свободу здобувача освіти під час вибору навчальних дисциплін (не менше 20% від загального обсягу навчального часу впродовж усього періоду навчання), а також допускається вільне відвідування решти занять. За американського підходу вибіркові дисципліни також складають понад 20% від загального обсягу навчального часу, однак відвідування занять є обов'язковим [155, с. 43–50.].

Для того, щоб зрозуміти можливості здобувачів щодо реалізації ІОТ у ЗВО, розглянемо наказ МОН України від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», де одним із основних інструментів формування ІОТ є можливість здобувача обрати для вивчення дисципліни із вибіркового циклу. За цим положенням:

- заклад вищої освіти зобов'язаний вжити усіх заходів для того, щоб гарантувати право здобувачів вищої освіти на індивідуальне обрання дисциплін; зокрема, він у межах своєї автономії може утворювати нові групи для різних дисциплін або обирати інші організаційні форми для забезпечення цього права (наприклад, запроваджувати спеціальний день, коли викладаються лише вибіркові дисципліни);

- допускається ситуацією, коли здобувач вищої освіти може обрати будь-яку дисципліну, що запропонована на вибір у ЗВО, незалежно від спеціальності чи підрозділу, який забезпечує її викладання, а ЗВО пропонує зручні та зрозумілі процедури вибору;

- враховувати Закон України «Про вищу освіту» (пункт 15 частини першої статті 62), де передбачено, що здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, які пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу.

Для того, щоб зрозуміти механізм реалізації ІОТ у закладах вищої освіти, ми вивчили етапи взаємодії викладача і студента, який вирішив отримати вищу освіту за власною освітньою траєкторією.

1-й етап. Ознайомлення студентів на першому занятті із програмою курсу. Це відбувається прозоро і доступно, бо у нашому ЗВО практикуються короткі відео реклами варіативних дисциплін, які представлені на сайті факультету, що дозволяє всім бажаючим познайомитись із змістом варіативних дисциплін і обрати за власними інтересами. На цьому етапі проводиться опитування студентів, щодо їхнього вибору, мети вивчення курсу, очікуваних результатів, сфер їх зацікавленості, бажаних форм і методів викладання, контролю знань тощо.

2-й етап. Формування системи особистого підходу викладача до кожного студента. Складання плану роботи викладачем та студентом, з урахуванням результатів опитування студентів. Фактично викладачем організовується система тьюторства.

3-й етап. Продумування, складання і послідовна реалізація кожним учнем їх індивідуальної освітньої траєкторії освоєння обраних курсів.

4-й етап. Самостійне проходження студентом модульного та підсумкового тестування, презентація виконаних робіт, підсумкова атестація, яка проходить уже в рамках графіку загальних дисциплін.

Визначення вибірових дисциплін індивідуального навчального плану відповідає двом важливим принципам: альтернативності (наявність двох-трьох приблизно рівноцінних альтернатив на кожную позицію вибору) та доброчесності (не нав'язування здобувачам вищої освіти певних вибірових дисциплін в інтересах кафедр чи окремих викладачів).

Можливість здобувачів мати індивідуальну освітню траєкторію у нашому університеті забезпечується не тільки можливістю обрати варіативні освітні компоненти із освітньо-професійної програми, але й такими формами здобуття освіти як неформальна, інформальна та дуальна освіта. Вони забезпечуються низкою державних положень і законів, а також відповідними положеннями університету.

Так в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини діє «Порядок визнання результатів, отриманих у неформальній та інформальній освіті», який регламентує організацію програм академічної мобільності для здобувачів вищої освіти, працівників університету та інших учасників освітнього процесу. Це стосується також можливості здобувачів отримати освіту в іноземних закладах вищої освіти (наукових установ) на території України або поза її межами.

Також, у положенні визначаються основні дефініції для чіткого розуміння здобувачами своїх прав і можливостей. Зокрема, *неформальна освіта* визначається як освіта, яка здобувається за освітніми програмами, але не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. А *інформальна освіта (самоосвіта)* – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю.

Основні цілі неформальної освіти:

- професійний та особистісний розвиток здобувачів вищої освіти;
- підвищення конкурентоздатності здобувачів вищої освіти на вітчизняному та міжнародному ринках праці;
- збагачення індивідуального досвіду учасників освітнього процесу.

Крім того, на наше переконання, впровадження таких форм здобуття освіти вирішує низку завдань:

- подолання розриву між теорією і практикою, освітою й виробництвом; підвищення конкурентоздатності випускників закладів освіти в умовах глобалізації суспільних процесів;
- зміцнення та удосконалення практичної складової освітнього процесу із забезпеченням ефективного досягнення результатів навчання, визначених відповідним стандартом освіти та освітньою програмою;
- посилення і урізноманітнення ролі стейкхолдерів у системі підготовки майбутніх фахівців освіти;
- спрощення періоду адаптації випускників до професійної діяльності.

У положенні передбачається можливість отримувати освіту не лише очно, але й дистанційно, що передбачає інтерактивну взаємодію учасників освітнього процесу, що забезпечується використанням відповідних інформаційно-комунікаційних технологій, або ж у змішаному форматі, що передбачає очно-дистанційне навчання.

Визнання університетом результатів неформального та/або інформального навчання особи відбувається згідно комплексу процедур, що встановлюють їх відповідність результатам навчання, передбаченим відповідною освітньою програмою (результатам навчання певних освітніх компонентів або програмним результатам навчання), або певному рівню освіти, за підсумками чого приймається рішення про можливість зарахування особі певних освітніх компонентів (складових освітніх компонентів) відповідної освітньої програми (у тому числі, в рамках її вибіркової складової).

Важливо наголосити, що обов'язковою умовою визнання результатів неформального та/або інформального навчання в рамках вибіркової складової освітньої програми є відповідність цих результатів навчання рівню освіти, на якому навчається студент. Проте, методи вимірювання результатів неформального та/або інформального навчання заявника, можуть відрізнятись від методів, які застосовуються для здобувачів освіти в рамках відповідної

освітньої програми, водночас вони повинні забезпечувати змістову валідність оцінювання.

Засобами вимірювання результатів навчання, отриманих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, можуть бути екзаменаційні білети, контрольні та тестові індивідуальні завдання, лабораторні та практичні роботи та інші засоби відповідно до робочих програм навчальних дисциплін. Підставою для зарахування виконаних робіт є рішення предметної комісії, яке дає право здобувачу відвідувати зарахований освітній компонент у наступному семестрі.

Для того, щоб кожен здобувач мав можливість скористатись нестандартними формами здобуття освіти і побудувати власну траєкторію освіти, в нашому університеті діє система інформування про можливості та реалізацію права на такі види освіти, а також на визнання результатів такого навчання. На сайті університету та факультету розміщені вкладки «Неформальна освіта» та «Дуальна освіта» з детальною інформацією (<https://is.gd/btjQ5t> та <http://surl.li/qvsur>):

- нормативно-правові документи, які регламентують процедуру визнання результатів, отриманих не традиційними формами освіти;
- перелік освітніх компонентів (чи окремих кредитів), які можуть бути перезараховані відповідно до процедури визнання результатів неформального, інформального чи дуального навчання;
- строки та етапи оформлення і подання документів;
- зразки документів (заява здобувачів освіти, угоди про співпрацю і т.п.)
- алгоритм визнання результатів навчання;
- веб-ресурси (в т. ч. перелік платформ, рекомендованих МОН України).

Отож, індивідуальна освітня траєкторія, на наше переконання, дійсно має великий потенціал щодо особистісного розвитку кожного здобувача освіти, його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, професійних можливостей. Також це допомагає задовольнити кваліфікаційні потреби здобувачів, посилити їх конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці, відповідно забезпечити регіональні потреби стейкхолдерів.

У своїй роботі над розробкою змістового наповнення програми різних дисциплін ми обов'язково враховуємо можливість для ІОТ здобувачів. Зокрема, наведемо приклад ОК «Психодіагностика та психокорекція дітей», який забезпечує формування компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти щодо психологічного супроводу дітей дошкільного віку. Потрібно зауважити, що дисципліна викладається для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на 4 курсі.

Складаючи програму дисципліни, ми враховували визначені дослідником О. Листопадом педагогічні умови ефективної реалізації якісної підготовки студента, як сукупності зовнішніх об'єктивних обставин, що детермінують успішність цього процесу :

- відображення у змісті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти сутності та цінності педагогічної майстерності;
- емоційну підтримку і стимулювання студентів до творчих проявів у навчальній діяльності;
- забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами способів творчих проявів у майбутній професійній діяльності [156, с.161].

Змістове наповнення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (зміст освітньо-професійної програми підготовки, навчального плану, програм курсів, фахової практики та самостійної роботи) було інтегроване і спрямоване на формування системи педагогічних знань і фахових умінь у сукупності з розвитком важливих професійних якостей на основі індивідуально-диференційованого підходу. Тому були заплановані теми, які здобувачі могли опрацювати самостійно на вебінарах, курсах, або ж паралельно з професійною діяльністю для тих, хто навчається за індивідуальним планом. Це дає можливість зарахувати здобувачам певну кількість кредитів за неформальною освітою. Або поєднати навчання в ЗДО з навчанням на робочому місці в організації з можливістю оволодіти програмними результатами, поглибити практичні уміння і навички та набути фахової кваліфікації.

Отже, узагальнюючи підготовчу роботу над розробкою програми курсу, ми можемо констатувати, що в умовах ступеневої підготовки в ЗВО професійна компетентність розглядається як здатність трансформувати особистісні та навчальні здобутки (знання, уміння, професійно-значущі якості) у площину професійної діяльності.

Не дивлячись на зорієнтованість програми курсу «Психодіагностики та психокорекції дітей» на сучасні тенденції і потреби, все ж, в основу було покладено основні положення Стандарту зі спеціальності 012 Дошкільна освіта, який затверджено у 2019 року (<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>).

У програмі курсу були враховані визначені Стандартом основні компетентності випускника за освітньо-професійною та освітньо-науковою програмами та сконцентрована увага на формування відповідних загальних та спеціальних (фахових і предметних) компетентностей, які у свою чергу забезпечують знання, уміння та відповідальність, необхідні майбутньому педагогу закладу дошкільної освіти.

Зокрема, це інтегральні компетентності. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосовування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Визначати та ідентифікувати явища і процеси із сфери розвитку, навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку за педагогічними категоріями та поняттями; встановлювати між ними зв'язки та інтерпретувати їх. Застосовувати, узагальнювати і упорядковувати інформацію про явища і процеси із сфери розвитку, навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку за визначеними логічними підставами. Пояснювати (описувати, інтерпретувати) та

презентувати інформацію про явища із сфери навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку за відповідними психологічними і педагогічними категоріями. Самостійно обирати спосіб упорядкування та демонстрації інформації про явища зі сфери розвитку, навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку.)

Здатність до міжособистісної взаємодії. (Розуміння цілей спільної діяльності і способів їх досягнення у співпраці та взаємодії. Володіння алгоритмом визначення й розподілу функцій і завдань у спільній роботі, коригування їх виконання за вимогами. Здатність пояснювати свої дії суб'єктам освітньої діяльності, змінювати і підпорядковувати їх єдиним вимогам. Здатність до толерантного ставлення до учасників освітнього процесу та результатів їх дій. Ініціювати та брати на себе відповідальність за прийняті рішення і дії.)

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (Розуміння сутності і можливостей викори-стання знань у розвитку, навчанні й вихованні дітей раннього і дошкільного віку. Розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у професійній діяльності, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів. Використовувати обрані педагогічні технології навчання, виховання та розвитку дітей раннього і дошкільного віку, доводити їх найвищу ефективність. Здатність здійснювати взаємодію з учасниками освітнього процесу у сфері дошкільної освіти з використанням сучасних освітніх технологій. Здатність до самостійного вибору і відповідального використання сучасних освітніх технологій у розвитку, навчанні та вихованні дітей раннього і дошкільного віку.)

Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага). Тобто, розуміння природи і суті базових якостей особистості, психологічних закономірностей їх формування і розвитку; педагогічних засобів впливу на їх розвиток; володіння поняттями для їх позначення. Володіння різноманітними

формами і методами формування й розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особи-стості; використання методик стимулювання їх розвитку і підтримки. Здатність пояснювати учасникам освітнього процесу послідовність обраних дій, переконувати в їх доцільності і ефективності. Поєднувати і демонструвати у власній діяльності різноманітні форми і методи формування й розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості та методики стимулювання їх розвитку і підтримки.

Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку. Розуміння природи і психологічних закономірностей розвитку в дітей раннього і дошкільного віку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій, володіння відповідними поняттями для їх позначення. Володіння методиками педагогічного супроводу та підтримки розвитку в дітей раннього і дошкільного віку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій; здатність виявляти і оцінювати їх ефективність. Здатність пояснювати учасникам освітнього процесу послідовність обраних дій щодо розвитку в дітей допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій, переконувати в їх доцільності й ефективності. Практикувати і впроваджувати різноманітні методики педагогічного супроводу та підтримки у розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.

Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних моральноетичних норм і правил поведінки. Розуміння природи і психологопедагогічних закономірностей виховання в дітей раннього і дошкільного віку суспільно визнаних моральноетичних норм і правил поведінки; володіння відповідними поняттями для їх позначення. Володіння методиками навчання, педагогічного супроводу і підтримки в дітей раннього і дошкільного віку суспільно визнаних моральноетичних норм і правил поведінки; здатність виявляти й оцінювати їх ефективність. Здатність пояснювати учасникам освітнього процесу послідовність обраних дій щодо виховання в дітей раннього і дошкільного віку

суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки, переконувати в їх доцільності й ефективності. Створювати ситуації і практикувати взаємодію та співпрацю дітей раннього і дошкільного віку на засадах суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку. Розуміння природи і психологічних закономірностей розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку; володіння відповідними поняттями для їх позначення. Володіння методиками педагогічного супроводу та підтримки розвитку в дітей раннього і дошкільного віку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості; здатність виявляти й оцінювати їх ефективність. Здатність пояснювати учасникам освітнього процесу послідовність обраних дій щодо розвитку в дітей раннього і дошкільного віку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості, переконувати в їх доцільності й ефективності. Створювати різноманітні ситуації щодо стимулювання у дітей раннього і дошкільного віку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості.

Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей. Розуміння природи і психологічних закономірностей індивідуального розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими потребами; володіння відповідними поняттями для їх позначення. Володіння методиками індивідуальної підтримки і педагогічного супроводу розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими потребами; здатність виявляти й оцінювати їх ефективність. Здатність пояснювати учасникам освітнього процесу послідовність обраних дій щодо індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими потребами відповідно до їхніх можливостей; переконувати в їх доцільності й ефективності. Виявляти індивідуальні можливості розвитку дітей раннього і дошкільного віку з

особливими потребами та залучати їх до активного спілкування і взаємодії з іншими дітьми.

Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини. Розуміти людину як цінність сучасного суспільства, здатну до пошуку й освоєння нових знань, прийняття нестандартних рішень та активної професійної педагогічної діяльності. Уміння підвищувати рівень підготовки та професійної компетентності, спрямовуючи їх на соціальний і культурний розвиток суспільства. Уміти самостійно працювати з літературними джерелами та засобами масової інформації, здійснюючи навчання впродовж життя. Здатність до роботи з інтернет ресурсами, до пошуку інформації в бібліотечних каталогах, використовуючи інформаційно-пошукову мову та користуючись бібліографічними покажчиками для здійснення замовлення. Брати на себе відповідальність щодо впровадження в практичну діяльність здобутого нового теоретичного і методичного матеріалу. Ініціювати організацію і проведення нових форм методичної роботи з дітьми, батьками, колегами. Сприяти підвищенню їхнього загальноосвітнього та педагогічного рівня, готовності до набуття освіти впродовж життя.

Крім того, здобувачі вищої освіти мають освоїти такі програмні результати навчання:

- розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій;
- розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами, мати навички збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей;

- здійснювати управління якістю освітнього процесу, керуючись психолого-педагогічними принципами його організації в системі дошкільної освіти та взаємодії з сім'єю;
- збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини; враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку;
- обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

Виходячи з необхідних професійних компетентностей була визначена мета освітнього компоненту «Психодіагностика та психокорекція дітей» – забезпечення системи психологічних знань та формування практичних умінь проведення психодіагностичного обстеження та психологічної корекції як складової професійної діяльності педагога, вироблення у здобувачів наукового підходу до психологічних знань; сприяння особистісному розвитку, пробудження інтересу до майбутньої професійної діяльності, психолого-педагогічної допитливості, творчого пошуку; формування логічного мислення; сприяння особистому професійному самовизначенню.

Звісно, що для досягнення таких амбітних завдань і освоєння компетентностей, бакалаврам не достатньо бути просто пасивним слухачем лекцій і виконавцем практичних завдань. Йому необхідно використати надані можливості та вибудувати індивідуальний шлях досягнення професіоналізму із обраної спеціальності.

Крім запропонованих у законах і положеннях різних форм освіти в кожному освітньому компоненті (а в даному випадку ми говоримо про курс «Психодіагностика та психокорекція дітей») передбачено велика частка годин на самостійну роботу здобувачів. Так, із 3 кредитів (90 годин) запланованих на вивчення обов'язкового ОК, на самостійну роботу відводиться 46 годин для денної форми навчання і 78 годин – для заочників. Ця частина робочої програми

заповнюється самостійним опрацюванням додаткового навчального матеріалу з можливістю кожного бакалавра обрати теми, методи і форми реалізації завдань, а також задоволення власних професійних інтересів.

Наведемо приклади узагальнених завдань для самостійної роботи студентів з ОК «Психодіагностика та психокорекція дітей»:

- самостійне вивчення окремих тем або питань;
- робота з додатковими навчальними та науковими джерелами;
- написання рефератів, повідомлень;
- творчі завдання (доповіді, проєкти, есе, презентації тощо);
- підбір діагностичного інструментарію;
- підготовка письмових відповідей на проблемні питання;
- порівняльні дослідження;
- проведення діагностичних та корекційних програм під час виробничих педагогічних практик;
- виготовлення наочності, словників та кросвордів з вивчених понять;
- складання картотеки літератури за змістом курсу;
- підбір власної бібліотеки з основних напрямів фахової діяльності;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ).

Найбільшу частку в самостійній роботі студента за представленим курсом займає саме ІНДЗ, яке передбачає опрацювання, письмове оформлення вивченого та узагальненого теоретичного матеріалу з подальшою розробкою одного із практичних завдань. Для того, щоб якісно виконати ці завдання, здобувачу потрібно задіяти не лише власні сили і потенціал, а й провести експериментальну роботу з дітьми в освітньому закладі під час виробничої практики.

За якісне розкриття теми та змістовне виконання роботи студент може отримати максимально 30 балів, що складає 30% від загальної кількості балів, що можна отримати за дисципліну. Це змушує студента ретельно планувати, розраховувати час, продумувати власну стратегію, шляхи і методи реалізації

завдання, а також нести відповідальність за результат. Все це можна виконати лише у тому випадку, коли буде правильно вибудована власна освітня траєкторія.

II частина.

Отож, маємо констатувати, що сьогодні, в умовах стрімкого розвитку суспільних перетворень, входження України до європейського та світового освітнього простору, соціального замовлення суспільства та введення нових освітніх стандартів, зростають вимоги до підготовки конкурентоздатного, конструктивного і соціально адаптованого професіонала, психологічно освіченого щодо специфіки взаємодії з людьми, готового до безперервного професійного зростання та самоудосконалення.

Управління закладами освіти є сучасним напрямком управлінської діяльності, спрямованої на досягнення закладами визначених цілей шляхом раціонального використання матеріальних, людських та інших ресурсів із застосуванням науково обґрунтованих форм, принципів, функцій і методів. Управління здійснюється в контексті таких загальноосвітніх тенденцій розвитку освіти, як демократизація та інтернаціоналізація, інформатизація та комп'ютеризація. Цінностями та цілями управління як і сучасної освіти загалом є толерантність, відповідальність, організованість, самостійність.

Саме організаційно-управлінські інновації у світлі сучасних процесів модернізації вітчизняної освіти передбачають суттєві змістові, структурні, організаційні перебудови, постійний пошук нових технологій управління якістю роботи освітніх закладів, постають передумовою будь-яких кардинальних змін і є визначальним чинником переходу системи на якісно інший рівень.

Відповідно до нових освітніх орієнтирів, змін у соціально-економічних відносинах модернізується система дошкільної освіти, головна мета якої – забезпечення доступної та якісної освіти у контексті розвитку та підготовки дитини до навчання в Новій українській школі, створення оптимальних умов для виховання компетентного дошкільника як представника нової генерації української нації, становлення його як особистості, неповторної індивідуальності, здатної до самовизначення та самореалізації.

Система дошкільної освіти сьогодення включає в себе різноманітні за типами й видами заклади, наукові та методичні установи, органи управління освітою; характеризується пошуком ефективних шляхів реалізації основних завдань дошкільної освіти, оновленням її змісту, створенням сучасних інноваційних педагогічних технологій, істотними зрушеннями в управлінській діяльності, методичній роботі, кадровому, матеріально-технічному забезпеченні тощо. Робота закладу дошкільної освіти багато в чому залежить від таланту керівника, реалізації його особистісно-творчого потенціалу, знання справи, особистої ініціативи, інтуїції та іншого.

Означене диктує необхідність нових підходів до підготовки майбутніх менеджерів цієї ланки освіти, які мають бути готовими до реалізації нових світоглядних позицій, високо ґрунтованими в інноваційних процесах, орієнтованими на творчу та успішну професійну діяльність.

Необхідність акцентувати увагу на підготовці менеджера дошкільної освіти обумовлена тим, що сучасний заклад дошкільної освіти потребує фахівця, який володіє новітніми досягненнями в галузі науки і культури, сучасними методами навчання, а також знайомий з сучасними інформаційними технологіями, програмним забезпеченням, призначеним для навчання і розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, методикою роботи з ним. Заклади вищої освіти сьогодні приділяють велику увагу питанням забезпечення якості підготовки випускників, підвищення їх конкурентоспроможності та гарантії працевлаштування.

Мета здобуття освіти за магістерською програмою спеціальності 012 «Дошкільна освіта» визначена державним стандартом і полягає у набутті інтегральних, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей щодо здійснення інноваційної, управлінської, фінансово-економічної, адміністративної, соціальної, психологічної діяльності в галузі дошкільної освіти; формування здатності до вирішення ситуацій управлінського характеру у професійній діяльності в закладах дошкільної освіти та, зокрема, з інклюзивним та інтегрованим навчанням [157].

Актуальні проблеми підготовки менеджерів дошкільної освіти, зокрема, формування й упровадження їх індивідуальної освітньої траєкторії, розв'язуються при опануванні змісту освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти».

Завдання вивчення дисципліни «Менеджмент дошкільної освіти»:

- засвоєння здобувачами вищої освіти знань про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування дошкільної освіти в Україні; нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти у світлі законодавчих документів та основ професійної етики; особливості моделювання та управління освітнім процесом в умовах інклюзивного (інтегрованого) навчання;

- усвідомлення ролі сучасного менеджера дошкільної освіти у впровадженні організаційно-управлінських інновацій, забезпеченні позитивного іміджу та конкурентоздатності закладу в умовах розвитку ринкових відносин;

- формування умінь та навичок стратегічного планування, здійснення адміністративно-господарської діяльності в закладах дошкільної освіти різного типу, організації освітнього процесу на рівні сучасних вимог, здійснення продуктивного співробітництва з батьками вихованців, персоналом органів управління та самоврядування, іншими партнерами закладу;

- вироблення якостей, що відповідають сучасній моделі менеджера дошкільної освіти, формування психолого-педагогічної готовності до здійснення управлінської діяльності, здатності до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності.

У контексті модернізації дошкільної освіти необхідними є нові підходи до управління освітою, що потребують від керівника сучасного закладу дошкільної освіти широкого спектру компетентностей щодо здійснення різнопланових видів діяльності, знань та умінь з менеджменту в дошкільній освіті. Тому, реалізуючи означені завдання та керуючись важливістю супроводу індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх менеджерів, першочергового значення надавали компетентнісному підходу як цільовій орієнтації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Він означає спрямованість освітнього процесу на формування та

розвиток ключових і предметних (спеціальних) компетентностей кожного суб'єкта з врахуванням його особистісних інтересів. Результатом такого підходу має стати формування загальної компетентності особистості, що є її інтегрованою характеристикою, включає знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі. Як вказує І. Бех, компетентнісний підхід у сучасній освіті повинен забезпечити вищий рівень компетентності суб'єкта. Він наголошує, що цей рівень, на відміну від нижчого (формується стихійно шляхом проб і помилок або ж за допомогою механізму наслідування), репрезентується сформованістю у суб'єкта поняття «компетентність» як єдності, де науково орієнтовна основа дії визначає логіку її практичного виконання, яка полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем [158].

Базовий компонент дошкільної освіти також заснований на компетентнісному підході і проголошує «взаємозв'язок між цінностями, напрямками освіти (змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечує освітній результат – компетентність дитини старшого дошкільного віку» [159, с.6]. У документі зазначається: «Компетентнісний підхід до організації освітнього процесу передбачає увагу до комплексних психолого-педагогічних впливів (педагогічних технологій, методів, способів), що сприяють становленню компетентності. У компетентностях збалансовано бажання, інтереси, наміри, мрії дитини з набутими знаннями, уміннями, навичками та вольовими зусиллями, які вказують на її здатність до регуляції своєї поведінки та діяльності» [159, с.34].

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності «Дошкільна освіта» у процесі вивчення освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти» забезпечувалось формування таких компетентностей – загальні компетентності: здатність діяти соціально відповідально та свідомо; реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства і громадянина держави, усвідомлювати свої обов'язки і відповідальність перед суспільством / громадою за результати професійної діяльності, усвідомлювати

цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність генерувати нові ідеї (креативність); виявлення ініціативи та підприємливості; здатність проведення досліджень на відповідному рівні; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність володіти практичними способами пошуку інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, хмарних технологій, баз даних тощо; здатність усвідомлювати важливість дотримання етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень; спеціальні компетентності: здатність організовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій; готовність до організації фінансово-господарської діяльності закладів дошкільної освіти; здатність створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти; здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців до партнерства з батьками; здатність здійснювати нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти, керуючись законодавчими документами та основами професійної етики; здатність до рефлексії, самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці; здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями; здатність створювати умови для ефективного функціонування команди психолого-педагогічного супроводу; здатність проєктувати зміст освітнього процесу, використовуючи ефективні технології роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; здатність створювати комфортне освітнє середовище, вільне від насильства, булінгу та мобінгу.

З метою забезпечення супроводу індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти перед опануванням змісту освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти» було проведено тестування з метою діагностування рівня уявлень здобувачів про управлінську компетентність. У процесі проведення лекційних і практичних занять значна увага приділялась формуванню ціннісно-мотиваційних цілей освітньої діяльності, мотивуванню та стимулюванню здобувачів щодо опанування професійних знань і вмінь, передбачених засвоєнням змісту дисципліни.

Формування у здобувачів вищої освіти цілісного образу професійної поведінки менеджерів дошкільної освіти відбувалося при засвоєнні знань про: менеджмент дошкільної освіти як науку і практику сучасного управління; організаційно-правові засади функціонування системи дошкільної освіти в Україні, особливості управління освітнім процесом в умовах інклюзивного (інтегрованого) навчання; сучасного менеджера дошкільної освіти як суб'єкта управлінської діяльності, зміст його професійного обов'язку, сутність його професійної відповідальності; організаційні процеси в закладі дошкільної освіти: прийняття управлінських рішень, мотивацію діяльності керівників та працівників закладів дошкільної освіти, комунікацію та її структуру, конфлікти, їх попередження і подолання в команді закладу дошкільної освіти; кадрову політику закладу дошкільної освіти: штатний розпис закладу дошкільної освіти, тарифну систему оплати праці, педагогічне навантаження, організацію робочого місця та часу; аналіз, прогнозування та планування роботи закладу дошкільної освіти; управління інноваційними процесами у закладі дошкільної освіти; організацію вивчення, узагальнення та відтворення у практичній діяльності передового педагогічного досвіду та результатів досліджень, систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; адміністративну діяльність керівника закладу дошкільної освіти; роботу районного (міського) відділу освіти з управління дошкільною освітою.

Засвоєння освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти» дозволяє отримати такі результати навчання: критично осмислювати

концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування дошкільної освіти в Україні; впроваджувати інформаційні та комунікаційні технології, генерувати нові ідеї в організації освітнього процесу закладів дошкільної освіти різного типу; встановлювати взаємодію з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців та батьками з метою забезпечення якості дошкільної освіти, реалізації дослідницьких та інноваційних проектів; знати і використовувати в практичній діяльності законодавчу базу дошкільної освіти; володіти вміннями й навичками аналізу, прогнозування, планування, організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії; організовувати харчування, медичне обслуговування, оздоровлення дітей; уміти планувати та координувати фінансово-господарську діяльність закладів дошкільної освіти; володіти знаннями про способи і засоби професійного самовдосконалення; критично оцінювати результати власної діяльності, виявляти причини недоліків; самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок.

Супровід індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти при вивченні освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти»:

- 1) впровадження диференційованих за складністю завдань до семінарських занять;
- 2) виконання різнорівневих завдань для самостійної роботи й індивідуального навчально-дослідного завдання за обраним видом і темою;
- 3) залучення здобувачів вищої освіти до участі в науково-методичних семінарах, до презентації власного управлінського досвіду, а також його збагачення через взаємодію зі стейкхолдерами;
- 4) виконання індивідуальних завдань для проходження виробничої (інспекторсько-методичної) практики;

5) формування у здобувачів потреби в постійному особистісному й професійному саморозвитку, усвідомлення мотивів належного виконання професійного обов'язку.

Для забезпечення супроводу індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти цінними є наукові праці Т. Поніманської, в яких дослідниця трактує педагогічну діяльність як динамічну систему, складниками якої є п'ять взаємопов'язаних компонентів:

1) гностичний – об'єднує здатність до аналізу, узагальнення, уміння формулювати стратегічні, тактичні й операційні завдання щодо виховання та навчання, окреслювати стратегію їх розв'язання, оцінювати проєкти рішень і способи їх реалізації, знаходити продуктивніші шляхи;

2) проєктувальний – передбачає формулювання системи цілей і завдань, планування власної діяльності та діяльності дітей;

3) конструктивний – пов'язаний із відбором та організацією навчального матеріалу;

4) організаторський – здатність реалізувати освітній процес, створювати розвивальне середовище;

5) комунікативний – уміння налагоджувати й розвивати педагогічно доцільні взаємини з дітьми та їхніми батьками, колегами [160].

Щодо підготовки магістрів до управлінської діяльності, гностичний компонент розуміємо як здатність до аналізу як функції менеджменту, зокрема до аналізу освітнього процесу, його кількісних та якісних показників для забезпечення оптимального функціонування цілеспрямованого розвитку закладу; вивчення та аналізу роботи педагогів, їх професійних мотивів і цінностей; аналізу діяльності персоналу в цілому з позиції ролі кожного, створення іміджу педагога та закладу загалом.

Проєктувальний компонент передбачає визначення стратегічних і тактичних цілей діяльності закладу, головних та допоміжних завдань; розроблення перспективного плану розвитку закладу дошкільної освіти,

цільових проєктів; складання планів роботи персоналу з чітким розподілом завдань та відповідальності кожного; складання планів самоосвіти вихователів.

Конструктивний компонент розкриває особливості конструювання менеджером власної діяльності та діяльності персоналу закладу дошкільної освіти з урахуванням близьких освітніх цілей; створення системи збору, обробки та збереження інформації, яку слід довести до персоналу.

Організаторський компонент як складова менеджменту означає створення певної структури, яка для досягнення визначених стратегічних і тактичних цілей сприяє ефективній діяльності членів педагогічних колективів і забезпечує чітку взаємодію між її головними підрозділами та працівниками. Організація передбачає вирішення керівниками таких актуальних завдань: формування управлінської «команди» як ядра закладу, мозкового центру; науково-методичне забезпечення освітнього процесу (розробка освітніх технологій, комп'ютерних методик тощо); створення матеріально-технічної бази для успішного функціонування закладу тощо.

Комунікативний компонент полягає у забезпеченні обміну інформацією між членами організації; налагодженні стосунків менеджера з іншими людьми та співробітників між собою; здійсненні ділового спілкування, що сприятиме кращому розумінню всіма учасниками процесу праці та прийняттю ними цілей освіти, організації та власної роботи.

На формування компонентів управлінської діяльності спрямовані завдання індивідуально-дослідної роботи:

1. Написати реферат на запропоновану тематику, підготувати та захистити презентацію з теми реферату (за вибором):

- Менеджмент закладу дошкільної освіти: стан і перспективи розвитку.
- Гуманістичні засади сучасного управління дошкільною освітою.
- Розвиток менеджменту у світовій практиці: історичний аспект.
- Становлення наукової організації праці та управління в Україні.
- Сучасний менеджер дошкільної освіти: особистість і професіонал.
- Нові підходи до управлінської діяльності в закладі дошкільної освіти.

- Наукові засади організації управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти.
- Організація особистої праці менеджера дошкільної освіти.
- Основні функції управління в діяльності директора закладу дошкільної освіти.
- Актуальні проблеми управління розвитком дошкільної освіти в Україні.

2. Опрацювати наукові статті з проблеми менеджменту дошкільної освіти та скласти анотації до них.

3. Представити презентацію до однієї з тем лекційних занять освітнього компоненту (дисципліни).

4. Спроекувати портрет менеджера дошкільної освіти (професіограму) з урахуванням основних вимог до керівника закладу дошкільної освіти).

Виконання завдань індивідуально-дослідної роботи сприяє формуванню й упровадженню індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, оскільки спрямовує на особистісно-професійний саморозвиток, потребує самостійності, креативності, певного рівня особистісного потенціалу здобувача освіти, формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації. Має чіткі терміни виконання, вимоги до обраного рівня виконання завдання та критерії його оцінювання, форму і спосіб і терміни звітності.

У працях науковців розкриваються умови формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти, серед яких найбільш значущими є моделювання процесу формування професійної компетентності і застосування в освітньому процесі інтерактивних методів навчання. Щодо моделі формування професійної компетентності, виокремлюють такі структурні компоненти: змістовий – відображає структурний склад професійної компетентності, спрямований на формування системи теоретичних знань, умінь і навичок, розвиток рефлексії та особистісних якостей здобувачів вищої освіти; організаційний (діяльнісний) – визначає організацію процесу формування професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти, включає такі складові елементи як інтерактивні методи, засоби й організаційні форми

навчання; оціночний (діагностичний) – передбачає діагностику рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, контроль за організацією процесу формування професійної компетентності, оцінку ефективності цього процесу, представлений діагностичним інструментарієм, критеріями і показниками рівня сформованості професійної компетентності, рівнем сформованості професійної компетентності, фондом оціночних засобів; результативний – відображає рівень сформованості професійної компетентності і передбачає аналіз і порівняння отриманих результатів на різних етапах дослідження.

Інтерактивні методи навчання активізують співпрацю викладача зі здобувачами вищої освіти. Енциклопедія інтерактивними («inter» – це взаємний, «act» – діяти) називає методи, які орієнтовані на широку взаємодію тих, хто навчається не лише з педагогом, а й один з одним [161]. Саме інтерактивні методи навчання, на відміну від активних, спрямовані на зміну характеру взаємодії між учасниками в таких напрямках, як «викладач – здобувач освіти», «здобувач освіти – педагог», «здобувач освіти – здобувач». У цьому випадку завданням викладача стає розвиток активності здобувачів освіти, організація їх спільної командної діяльності, діалогічного спілкування.

Так, для формування професійної компетентності майбутнього менеджера дошкільної освіти ефективними є: проблемна лекція, спрямована на організацію активної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, спільне міркування, діалогічне спілкування і розвиток критичного мислення; групова дискусія, що орієнтує на колективне обговорення будь-якої проблеми, досягнення спільної думки; «мозковий штурм», який, на відміну від дискусії, спрямований на організацію групового розв’язування проблемних задач і не передбачає однозначного варіанту розв’язку; рольова гра, в якій через імітацію професійної діяльності відбувається ефективне вирішення професійних завдань, розвиваються комунікативні навички, організовується активне міжособистісне спілкування і взаємодія в умовах професійної діяльності; «круглий стіл», що передбачає бесіду, в якій відбувається обмін думками між усіма учасниками,

конструктивний діалог, результатом якого не завжди може бути вирішення означеної проблеми. Варто відзначити і значущість рольової гри як інтерактивного методу навчання у формуванні професійної компетентності майбутнього у фахівців. Саме рольова гра через імітацію професійної діяльності сприяє ефективному вирішенню професійних задач, розвитку комунікативних навичок, організації активного міжособистісного спілкування і взаємодії в умовах професійної діяльності.

Важливим є і те, що інтерактивні методи значною мірою розкривають індивідуальні можливості і творчий потенціал здобувачів, сприяють осмисленому переживанню індивідуальної і командної діяльності, підвищують мотивацію і прилучення здобувачів до розв'язання обговорюваних проблем.

Забезпечення умов для досягнення нової якості дошкільної освіти значною мірою залежить від того, наскільки ефективно освоюються інновації, що відкривають можливості для позитивної соціалізації дитини, її всебічного особистісного й пізнавального розвитку. Тому підготувати менеджера, здатного до інноваційної діяльності – оновлення змісту дошкільної освіти, розробки нових методик і технологій, орієнтованих на розвиток особистості дитини, одне із важливих завдань сьогодення.

Інноваційна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, дій і засобів, що охоплюють цілісний діяльнісний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [162, с. 339]. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, що передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [162, с. 277].

Готовність до впровадження інноваційних технологій науковці розглядають як єдність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які взаємообумовлені і пов'язані між собою [162, с. 282]. Мотивацію визначають як «процес спонукання себе та інших до

діяльності з метою досягнення особистих цілей або цілей організації» [162, с. 215]. Мотивами поведінки та діяльності людини можуть виступати різні спонукання: інтереси, тобто позитивне ставлення особистості до певних об'єктів (предметів, явищ, видів діяльності), яке залежить від їхньої значущості та емоційної привабливості; морально-політичні настановлення, ідеали, переконання (як компоненти світогляду людини); емоції та почуття (любов, ненависть тощо).

Мотиваційний компонент моделі психологічної культури майбутніх педагогів, за визначенням науковців, – самоаналіз власних мотивів і смислів навчально-професійної діяльності, інтерес до професії вчителя; цінування праці педагога; відданість гуманістичним ідеалам; творчі мотиви психолого-педагогічної діяльності.

Когнітивний компонент готовності до впровадження інноваційних технологій «об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності» [162, с. 284].

Креативний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців визначається як здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації освітнього процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми [162, с. 285].

Рефлексивний компонент визначається сформованістю технологій та вмінь самопізнання й аналізу явищ власної свідомості та діяльності. До основних вмінь, на думку О. Кононко, необхідно віднести «самосприйняття, самопостереження (в різних життєвих ситуаціях), самоаналіз (досліджування своїх окремих рис, властивостей, потреб, переваг), самоосмислення (відкриття смислу, значення своїх особливостей, змін у поведінці, нових прихильностей тощо)» [163, с. 216].

Можливості для формування компонентів готовності до впровадження інноваційних технологій створюються під час лекційних занять з освітнього компоненту «Менеджмент дошкільної освіти» при розгляді питань:

- Мотивація діяльності керівників та працівників закладів дошкільної освіти та її значення для процесу управління.
- Основні стратегії забезпечення керівником мотивації працівників закладів дошкільної освіти.
- Поняття про комунікацію та її структуру в освітніх закладах. Види комунікацій в закладі дошкільної освіти.
- Конфлікти, їх попередження і подолання в команді закладу дошкільної освіти.
- Впровадження інновацій у діяльність закладу дошкільної освіти.
- Створення та впровадження в практику наукових розробок, спрямованих на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної та інклюзивної освіти
- Аналітико-прогностична функція менеджменту.
- Контрольно-оцінювальна функція менеджменту.

Розвитку індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти сприяють завдання для самостійної роботи у підготовці до семінарських і практичних занять, диференційовані за складністю та різноманітні за видом і темою. Здобувач має можливість обрати завдання відповідно до своїх здібностей, нахилів і бажань. Наведемо приклади завдань:

- Анкета для менеджерів дошкільної освіти з метою вивчення їх ставлення до гуманізації управління освітніми організаціями, розуміння бар'єрів на шляху гуманізації та шляхів їх подолання.
- Творча робота на тему: «Яким я бачу національний заклад дошкільної освіти майбутнього».
- План семінару-практикуму для вихователів закладу дошкільної освіти «Роль комунікативних умінь сучасного педагога-вихователя в організації освітнього процесу».

- Стендова інформація для методичного кабінету закладу дошкільної освіти «Потреби і мотиви діяльності працівників закладу дошкільної освіти та шляхи їх забезпечення».

- План засідання педагогічної ради закладу дошкільної освіти.

- Заходи, спрямовані на використання інноваційних технологій у закладі дошкільної освіти за обраним напрямом: 1 – впровадження нових підходів у методичній роботі з педагогічними кадрами; 2 – інноваційний зміст освіти (використання педагогічних технологій в організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку; 3 – інновації у співпраці з сім'ями вихованців.

Окремі запропоновані теми для підготовки рефератів:

- Менеджмент дошкільної освіти: стан і перспективи розвитку.

- Особливості організації педагогічної діяльності на гуманістичних засадах.

- Інноваційний менеджмент як наука і мистецтво управління.

- Ефективний менеджмент: показники, механізми визначення.

- Особливості моделювання та управління освітнім процесом в умовах інклюзивного (інтегрованого) навчання.

- Використання індивідуальних і командних методів прийняття рішень у керівництві закладом дошкільної освіти.

- Структура головних стилів керівництва управлінського персоналу освітніх організацій.

- Труднощі у здійсненні організаційної комунікації та шляхи їх усунення.

Важливим є створення психолого-педагогічних умов формування інноваційної компетентності майбутнього педагога, менеджера дошкільної освіти: інформування здобувачів із проблем інноваційної діяльності в теорії та практиці дошкільної освіти; модернізація засобів, методів і матеріальної бази навчання, що сприяє формуванню інноваційного мислення майбутнього професіонала; зміна ціннісних орієнтацій, усвідомлення і подолання стереотипів професійної діяльності; використання в освітньому процесі інноваційних технологій; сприятлива соціально-психологічна атмосфера для вияву творчої

ініціативи, висока оцінка і громадське визнання результатів інноваційної діяльності.

Всі інноваційні технології навчання володіють значними можливостями для реалізації особистісно-орієнтованої парадигми освіти, вагомим чинником якої є професійно-педагогічне спілкування. Воно стосується різних взаємин – між керівником і працівниками освітнього закладу, між членами колективу, між педагогами та вихованцями, батьками дітей, громадськістю. У системі освіти спілкування має виконувати роль партнерства, взаєморозуміння та підтримки, толерантності один до одного.

Особистісно орієнтований підхід забезпечується положенням про те, що в центрі освітнього процесу є особистість, її самобутність і самоцінність, особистий досвід. Відповідно, зміст освіти, методики та освітні технології співвідносяться із суб'єктним досвідом та закономірностями професійного становлення особистості.

Запровадження у практику особистісного підходу, як стверджує І. Д. Бех, робить виховний процес гуманним, наповнює його високими морально-духовними переживаннями, утверджує взаємини справедливості та поваги, максимально розкриває потенційні можливості дорослих і дітей, стимулює їх до особистісно-розвиваючої творчості. Як наголошує науковець, разом з тим, побудова виховного процесу у площині особистісного виміру повинна визначатися трьома виховними позиціями: розуміння дитини, визнання дитини, прийняття дитини. На основі таких позицій повинні ґрунтуватися сучасні міжособистісні взаємини.

Нові можливості організації праці менеджерів дошкільної освіти зумовили необхідність вирішення важливої проблеми – забезпечення ефективної командної взаємодії в умовах очної та дистанційної роботи. Команда – це об'єднана тісними діловими і моральними зв'язками група людей, що виступає як основа ефективної організації, має спільні цілі, взаємодоповнюючі здібності та розвинене почуття відповідальності за досягнення поставлених цілей. Команди є ефективним інструментом мотивації персоналу. Тому важливим

завданням формування професійних компетентностей у майбутніх менеджерів дошкільної освіти є розвиток здатності організовувати команду і працювати в ній – бути відповідальним за формулювання цілей і завдань діяльності, доцільно розподіляти обов'язки, розуміти процеси команди, спільно вирішувати всі питання, зберігати та зміцнювати групу, брати відповідальність за результат командної роботи; виявляти контактність – взаємну товариськість, взаємоповагу та організованість – здатність до швидкого створення та зміни організаційної структури групи, ділових взаємин, необхідних для ефективної групової роботи.

В умовах війни індивідуальна освітня траєкторія набула нового значення – дедалі частіше заклади освіти застосовують індивідуальні освітні траєкторії для організації навчання здобувачів освіти, які тимчасово проживають в іншій місцевості або за кордоном. Це дає змогу забезпечити гнучкість освітнього процесу, не вносячи кардинальних змін до навантаження педагогів.

Для індивідуальної роботи зі здобувачами, які навчаються та не відвідують заклад освіти у зв'язку із воєнними діями чи влаштувались на роботу за спеціальністю і потребують індивідуального підходу, розробляються індивідуальні плани. Здобувачі, які навчаються за індивідуальними освітніми траєкторіями і не можуть відвідувати заняття офлайн, долучаються до занять онлайн (через Zoom чи інший ресурс) та/або використовують для навчання електронну платформу.

Відтепер ми дійшли висновку: для успішної самореалізації майбутніх магістрів дошкільної освіти вагоме значення мають знання з менеджменту, розуміння економічних та психологічних основ ефективного управління закладом дошкільної освіти, персоналом закладу та самоуправління. Необхідними є пошуки ефективних шляхів підвищення освітнього рівня магістрантів, їх мобільності, підготовки до управлінської діяльності відповідно до сучасних вимог; розробка і впровадження в освітній процес магістратури нових форм та особистісно-орієнтованих освітніх методик; значне розширення інформаційного простору.

Розробка індивідуальної освітньої траєкторії кожного із здобувачів вищої освіти дає змогу реалізувати його особистісний потенціал та спрогнозувати своє місце і сферу діяльності у майбутньому. Індивідуальна освітня траєкторія здобувача формується з урахуванням компетентностей і програмних результатів навчання, відповідно до Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня зі спеціальності «Дошкільна освіта», а також індивідуальних цілей, потреб, мотивів та можливостей здобувача.

Отже, у ході нашого дослідження проблеми ми переконалися, що застосування окреслених вище концептуальних підходів, принципів, завдань і методів індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти забезпечує системний супровід майбутнього фахівця і ґрунтується на послідовній і цілеспрямованій зорієнтованості на вирішення особистісних проблемних задач, які спонукають до оволодіння новими знаннями для успішного їх розв'язання в професійній діяльності.

Однак, маємо констатувати, що концептуальні засади таких форм і методів освіти, не варто сприймати як своєрідний рецепт для розв'язання всіх освітніх і соціальних викликів, тому що, лише постійний творчий підхід до супроводу майбутнього фахівця, який опирається на наукові засади, може забезпечити високопрофесійний рівень його підготовки.

Презентований матеріал – це спроба визначити основні важелі освітнього процесу в умовах сьогодення та оптимальні шляхи її реалізації.